УДК 802.0 – 541.44: 800.3

НЕЗАЙМЕННИКОВІ ПИТАЛЬНІ РЕЧЕННЯ З ПРЯМИМ ПОРЯДКОМ СЛІВ У СУЧАСНІЙ АНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ З ТОЧКИ ЗОРУ ЇХ КОМУНІКАТИВНОЇ ФУНКЦІЇ

Борухович Г.Й., аспірант

Запорізький державний університет

У статті йдеться про неінверсовані незайменникові питання, іх належність до норми сучасної англійської мови. Проаналізовані існуючі класифікації модально-комунікативних типів таких питань. Робиться висновок, що таких типів чотири: інформативне, припускаюче. засвідчуюче та емоційно-констатуюче питання .

Ключові слова : незайменникове питальне речення, прямий (неінверсований) порядок слів, комунікативна функція, припускаюче питання. засвідчуюче питання.

Борухович А.И. НЕМЕСТОИМЕННЫЕ ВОПРОСИТЕЛЬНЫЕ ПРЕДЛОЖЕНИЯ С ПРЯМЫМ ПОРЯДКОМ СЛОВ В СОВРЕМЕННОМ АНГЛИЙСКОМ ЯЗЫКЕ С ТОЧКИ ЗРЕНИЯ КОММУНИКАТИВНОЙ ФУНКЦИИ / Запорожский государственный университет, Украина

В статье идет речь о неинверсированных неместоименных вопросах, их принадлежности к норме современного английского языка. Проанализированы существующие классификации модельно-коммуникативных типов таких вопросов. Делается вывод, что таких типов четыре : информативный, предположительный, удостоверительный и эмоционально-констатирующий вопросы.

Ключевые слова: неместоименное вопросительное предложение, прямой (неинверсированный) порядок слов, коммуникативная функция, предположительные вопрос, удостоверительный вопрос.

Borukhovich A.I.GENERAL QUESTIONS WITH A DIRECT WORD ORDER IN MODERN ENGLISH FROM THE POINT OF VIEW OF THEIR COMMUNICATIVE FUNCTIONS./ Zaporizhzhya state university, Ukraine

The article deals with general questions with a direct word order, their belonging to the norm of modern English. It analyses the existing classifications of modal communicative types of such questions. The conclusion is made that there are 4 types of such questions : informative, suggestive, certifying. emotional-stating.

Key words: general question, direct word order, communicative function, suggetive question, certifying question.

Дослідження порядку слів у сучасній англійській мові займає у вивченні структури англійського речення важливе місце.

Нас цікавить порядок слів у питальних реченнях, які традиційно розподіляють на загальнопитальні (general questions or yes-or-no questions) та частковопитальні, або спеціальні (special questions or wh-questions) [1:174], [2:217].

Але деякі дослідники вважають вживання терміна ”загальне питання” неправомірним, бо цей термін є результатом помилкового припущення, що незайменникове питальне речення завжди запитує про акт предикації в цілому [3:23].

Отже, для позначення структурних типів питальних речень більш вдалими термінами слід вважати “займенникове питання” та “незайменникове питання”. Останнім ми й будемо користуватись слідом за Пайком, Г.В.Беркаш [3], Л.П.Бердніковою [4], В.Є.Шевяковою [5] та В.А.Пономарчук і Т.А.Палей [6].

Традиційною формою побудови незайменникових питальних речень є зворотний порядок слів та висхідна мелодія. Але, як підтверджує наш досвід, сприйняття оригінальної англійської мови та праці багатьох дослідників, незайменникові питання з прямим (або “неінверсованим”[7:23]) порядком слів існують в англійській мові та навіть складають дуже поширене явище.

Так, В.А.Пономарчук та Т.А.Палей встановили, що незайменникові питальні речення з прямим порядком слів є нормою сучасної англійської мови [6:118].

Такі речення не відповідають фіксованій синтаксичній моделі із зворотним порядком слів (а відповідність моделі – це є перший критерій нормованості мовного явища [6:112]). Але вони відповідають синтаксичній моделі розповідного речення, яке за допомогою інтонації може бути трансформоване в питальне.

Таким чином, вищезгадані дослідники вважають, що з точки зору відповідності незайменникові питання з прямим порядком слів є складною діалектичною єдністю форми та змісту: синтаксична модель розповідного речення та невідповідне їй питальне значення. Однак ця уявна суперечність може зніматися за допомогою інтонації. Тобто тут відбувається процес перерозподілу утворень між моделями. У такому випадку норма реалізує ще невикористану можливість, надану їй системою.

За другим критерієм нормованості явища – вживаністю - незайменникові питання з прямим порядком слів є цілком характерними для сучасної англійської мови.

За підрахунками В.А.Пономарчук і Т.А.Палей, у творі Драйзера "The Titan" вживаність незайменникових питанньз прямим порядком слів складає приблизно 25% у відношенні до незайменникових питанньз із зворотним порядком слів, а у творі Войніч "The Gadfly" – 34,4%. Це число ще більше у п'єсах О.Уайльда – до 79,6% [6:13].

Дослідник М.С.Саїдова підрахувала, що питання з прямим (неінверсованим) порядком слів є найбільш частотними і складають 53,6% від загальної кількості проаналізованих питальних речень. Вона доходить висновку, що для художніх текстів питальні речення з прямим порядком слів є найбільш характерними і складають вже 63%[8:5,7].

До цього ще треба додати, що у більшості практичних граматик, що описують лише найбільш сталі явища, які є безумовною нормою англійської мови, незайменникові питання з прямим порядком слів взагалі не згадуються. До таких граматик належать не тільки вітчизняні, але й окремі британські підручники. Наприклад, Virginia Evans "Round Up. English Grammar Practice" [9], або Luke Prodromou "Grammar and Vocabulary for First Certificate" [10].

Але в деяких університетських підручниках та посібниках явище прямого порядку слів у незайменникових питаннях можна зустріти під різними назвами [11:12-13; 12:69-70; 13:36]. Це, на наш погляд, ще раз підтверджує належність цього явища до норми сучасної англійської мови.

Для теми цієї статті найбільш важливим є третій критерій нормованості – необхідність явища в мовленні. У ряді випадків зміст питального речення з прямим порядком слів не збігається із змістом того ж речення зі зворотним порядком слів. Отже, неможливо змінити структуру питального речення з прямим порядком слів, не змінивши при цьому семантичну структуру висловлювання. Наведено приклад із проаналізованої нами книги сучасної британської письменниці P.D. James "A Certain Justice":

"He picked you up, I suppose. Where? Some pub? A club? You're not going to tell me that you were formally introduced at a meeting of the Young Conservatives? "[14: 64]

"I don't intend to sacrifice either. I do intend to get rid of Ache." Again there was a pause, then she said: "You're telling me you won't help?"

"I'm sorry, I can't get involved." [14 :118]

Персонаж роману адвокат Венеція Олдрідж у першому з наведених прикладів глузує з незвичного способу знайомства своєї дочки з її другом. Вона цілком впевнена у своєму припущенні і використовує форму питання, щоб найбільш дошкулити своїй дочці.

У другому прикладі Венеція вже почула відмову на своє прохання навіть двічі, але запитує знов, щоб впевнитись остаточно.

За спостереженням В.Є.Шевякової, у лінгвістичній літературі довгий час вважалось, що інверсоване та неінверсоване питальні речення функціонально ідентичні, що це "лише різні форми вираження одного і того ж значення, що це функціональні аналоги, які містять однаковий обсяг питального значення та виражають чисте питання" [5:331].

Цей висновок базувався на припущенні, що в незайменникових питаннях з прямим порядком слів відсутність позиційного показника категорії питальності – дієслівної інверсії - компенсується показником інтонаційним – більш яскраво вираженою питальною інтонацією.

Але аналіз експериментальних даних, отриманих В.Є.Шевяковою, довів, що інтонація незайменникового питального речення з прямим порядком слів не має більш виражених рис питальності ніж інтонація речень з інверсією, тобто, що відсутність інверсії додатковими інтонаційними засобами тут не компенсується. Це дозволяє дослідниці зробити висновок, що прямий порядок слів в незайменниковому питальному реченні невипадковий: "Він виконує певну комунікативну функцію" [5:334].

Цікавим здається дослідити, які саме комунікативні функції може виконувати прямий порядок слів у незайменникових питальних реченнях.

Перш за все, треба відмітити, що комунікативна функція взагалі більш виражена в незайменникових питаннях з прямим порядком слів. Так, за нашими даними, їх можна зустріти тільки в діалогах (на відміну від інверсованих питань, що зустрічались у внутрішніх монологах та словах автора).

Крім цього, "якщо інверсовані питальні речення можуть функціонувати більш-менш незалежно, ізольовано від контексту мовленнєвої ситуації, питання з прямим порядком слів значною мірою залежать від контексту "[8:6].

Саме спираючись на аналіз мовленнєвого контексту, В.А.Пономарчук та Т.А.Палей виділяють такі модально-комунікативні типи незайменникових питаннь з прямим порядком слів:

1. Інформативні питання:

А) суто-інформативні питання;

Б) презумптивні питання:

- Імпліцитно-презумптивні питання;
- Експліцитно-презумптивні питання.

2. Апелятивні питання.

3. Емоційні питання – констатації.

Імпліцитно- та експліцитно-презумптивні питання ще поділяються на два різновиди залежно від ступеня впевненості у відповіді: із середнім та більшим ступенем впевненості.

Візьмемо цю класифікацію за основу та проаналізуємо її, порівнюючи з результатами інших авторів та нашими даними.

1. Суто інформативні питання. Для них характерним є те, що співрозмовник запитує про інформацію не знаючи відповіді.

В.Е.Шевякова називає такий тип нейтральним невизначено-зв'язочним (загальним) питанням та наголошує на тому, що у своєму чистому вигляді він може бути вираженим тільки інверсованим питальним реченням [5:334].

М.С.Саїдова підкреслює, що питальні речення з прямим порядком слів "орієнтовані не стільки на отримання інформації від співрозмовника, скільки на передачу інформації" [8:10].

В опрацьованому нами матеріалі зустрілися приклади незайменникових неінверсованих питальних речень, в яких мовець помиляється у своєму припущенні:

"You mean I have to believe he didn't do it?"

"No, what you believe isn't at issue." [14:38].

"She wouldn't do that, surely?"

"Oh yes she would" [14:116].

У першому прикладі дівчина помиляється у своєму припущенні, що справжній адвокат повинен вірити в невинуватість підзахисного, і отримує нову інформацію, що така віра не суттєва.

У другому прикладі знайомий родини не може повірити в те, що дівчина здатна здійняти галас у пресі, а мати, яка її краще знає, запевняє, що це цілком імовірно.

Навіть коли загалом припущення підтверджується, воно може бути деталізоване, тобто додається нова інформація. Наприклад:

"Did she tell you why she did it?"

"Yes. To get expelled."

"She admitted that?"

"Not in those words." [14:70].

Таким чином, важко погодитись з категоричним твердженням Л.П.Берднікової, що незайменникове питання з прямим порядком слів "не запитує про нову інформацію" [4:15].

Ми вважаємо, що, хоча вживання мовцем неінверсованого незайменникового питання свідчить про його відносно високий ступінь переконаності в правильності свого припущення, це припущення може бути заперечено або деталізовано. Це буде нова інформація.

Ми поділяємо думку С.Ф.Гедз: “Комунікативна мета питань з неінверсованим порядком слів у переважній більшості випадків – одержати істинну відповідь, незалежно від її позитивного чи негативного характеру” [7:24].

2. Презумптивні питання. Вони характеризуються тим, що співрозмовник передбачає відповідь на своє запитання.

В.А.Пономарчук і Т.А.Палей поділяють їх на експліцитно-презумптивні питання, до складу яких входять модальні слова of course, no doubt, so, then; прислівники perhaps, probably та дієслова типу to suppose, to think, to hope to presume і т.п., та імпліцитно-презумптивні, значення яких виражається самою ситуацією розмови.

Кожний із різновидів поділяється на речення з середнім або з великим ступенем впевненості у відповіді.

Середній ступінь впевненості у відповіді, на наш погляд, співвідноситься з “припускаючим” питанням В.Е.Шевякової [5:335] (suggestive questions [11:12-13]). Припущення щодо відповіді формується в мовця під час бесіди, але незнання, невпевненість превалюють над здогадкою.

“And what happened to the bicycle?”

“He threw it away. He doesn’t need it. He’s got a motor bike.”

“The cycle has served its purpose, I suppose? Something of a coincidence, wasn’t it, crashing it outside my house?” [14:65].

Венеція дуже підозріло ставиться до випадкового знайомства своєї доньки з її колишнім підзахисним. Вона вважає, що воно було підстроєно, але повної впевненості у неї нема. Вона розуміє, що донька не може знати відповідь, але її цікавить реакція останньої.

Припущення тут виражене експліцитно, за допомогою “I suppose”.

He asked: “You’ve spoken to Octavia?”

“Of course.” [14:115].

Колега Венеції, до якого вона звернулась за допомогою, припускає, що вона вже розмовляла із своєю донькою, але не може бути в цьому впевнений. Тут припущення висловлене імпліцитно.

Часом, коли мовець дуже впевнений у своєму припущенні, йому все ж треба, щоб співрозмовник підтвердив його думку. Так реалізується комунікативна функція передсвідчення, що є основною функцією “засвідчуючих” [5:339] питань.

“Did you often see Garry leaving the house by the front door?”

“No, he usually used the back door and the garden gate because of his motorbike.”

“So you would see him leaving, wheeling his bike out by the garden gate?”

“Sometimes” [14:12].

“February 16th. That’s how I remember.”

“And you are quite sure about the date?”

“Oh yes. ” [14:15].

У першому прикладі Венеція Олдрідж робить логічний висновок із сказаного свідком. Їй треба чітке підтвердження факту.

У другому прикладі дата, про яку запитує Венеція, це – день народження свідка, щодо якої він цілком впевнений. Але потреба пересвідчитись навіть у цьому викликана самою ситуацією судового процесу. Ці питання експліцитно-презумптивні. У них є вступні слова so та and.

“You remember that boy Garry Ashe I defended three or four weeks ago?”

“Of course.” [14:115].

У ситуації імпліцитно мається на увазі, що колега Венеції не може не пам’ятати підзахисного на гучному процесі, де вона виступала адвокатом лише місяць тому. Вона ставить це засвідчуюче запитання, щоб перейти до суті справи.

3. Апелятивні питання – такі, що виражають спонукання, прохання у формі питання та є проміжною зв’язковою ланкою між питальними та спонукальними реченнями [6:117].

В опрацьованому нами матеріалі такий тип незайменникових питань із прямим порядком слів ще не зустрічався.

4. Емоційні питання – констатації. Вони просто констатують якийсь факт, не вимагаючи відповіді, тобто це риторичні питання. Наприклад, виступаючи із захисною промовою, Венеція каже: “If my client has such an ungovernable temper, such a reputation for unprovoked violence, you may find it surprising, members of the jury, that at the age of fifty-five he has never had a criminal conviction?”

Вона не вимагає відповіді від присяжних. Це ораторський засіб – риторичне питання.

Таким чином, на основі аналізу лінгвістичної та оригінальної літератури, можна зробити такі висновки:

1. Незайменниковим питанням із неінверсованим порядком слів властива категорія модальності (як правило, за шкалою впевненості - невпевненості).
2. Саме це, а не відсутність запиту про нову інформацію, відрізняє їх від інверсованих незайменникових питань.
3. Незайменникові питальні речення з прямим порядком слів можуть виконувати такі комунікативні функції: інформативну, функції припущення та засвідчення, емоційно-риторичну.
4. Незайменникові питальні речення можуть вважатися нормою сучасної англійської мови.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бархударов Л.С. Структура простого предложения современного английского языка .- М.: Высш. школа, 1966.-200с.
2. Бузаров В.В. Основы синтаксиса английской разговорной речи.- М.: Крон-Пресс, 1998.- 366с.
3. Беркаш Г.В. Логічний зміст незайменникових і займенникових питальних речень// Проблеми теорії та методики викладання іноземних мов.- Львів, 1968.- С.42-43.
4. Бердникова Л.П. Вопросительные предложения с прямым порядком слов в современном английском языке// Вопросы английской филологии.- Ставрополь, 1971.- С. 10-29
5. Шевякова В.Е. Современный английский язык.- М.:Наука. 1980.- 380с.
6. Пономарчук В.А., Палей Т.А. Явление неместоименных вопросов с прямым порядком слов как норма современного английского языка // Языковая норма и вариативность.- Днепропетровск, ДГУ, 1981.- С. 110-119.
7. Гедз С.Ф. Комуникативно-прагматичні особливості висловлювання з інтерогативним значенням у сучасній англійській мові: Дис…канд.філол.наук (10.02.04) / Київський держ. лінгвістичний ун-т.- К.; 1998.- 159с.
8. Саидова М.С. Коммуникативная функция вопросительного предложения в современном английском языке: Автореф. Дис…канд. филол. наук (10.02.04) / Одесский гос. ун-т имени И.И. Мечникова.- Одесса, 1998.- 16с.
9. Virginia Evans. Round-Up.English Grammar Practice – Longman, 2000 - 176 p.
10. Luke Prodromou. Grammar and Vocabulary for First Certificate.- Longman, 1999.- 319p.
11. Грамматика английского языка : Синтаксис/ Н.А. Кобрина, Е.А. Корнеева и др. –М.: Просвещение. 1986.- 160 с.
12. Вейхман Г.А. Новое в английской грамматике. М.: Высш. школа, 1990.- 128с.
13. Клоуз П.А. Справочник по грамматике для изучающих английский язык .- М.: Просвещение, 1979.- 352с.
14. James P.D. A Certain Justice.- Penguin Books, 1998.- 482p.